

УДК: 338.431.8

Прощаликіна Аліна Миколаївна

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії,
інноватики та міжнародної економіки,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, Україна
e-mail: alina1026@ukr.net

Дудник Оксана Сергіївна

ВСП Городищенський коледж
Уманського національного університету
садівництва, м. Городище, Україна
e-mail: ksjustentsija@mail.ru

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В РЕГІОНАХ

***Анотація.** Виявлено вплив інформаційно-консультативного забезпечення на ефективність аграрного підприємництва. Розкрито особливості розвитку дорадництва в АПК України. Обґрунтована необхідність розвитку системи інформаційно-консультативного забезпечення аграрного підприємництва в регіонах та її структура на прикладі Черкаської області, що сприятиме взаємовигідному обміну інформацією. Визначено, що структура системи інформаційно-консультативного забезпечення аграрного підприємництва в регіоні має такі підсистеми: забезпечення умов ефективного функціонування АПК; організації моніторингу та прогнозування кон'юнктури аграрного ринку; надання інформаційної підтримки суб'єктам господарювання. Запропонована організаційна структура управління регіонального інформаційно-консультативного центру*

***Ключові слова:** інформаційно-консультаційне забезпечення; дорадництво; аграрне підприємництво; агропромисловий комплекс; аграрний ринок; фермерські польові школи; моделі агроконсалтингу.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвиток аграрного підприємництва в значній мірі залежить від того, наскільки ефективно організовано інформаційне забезпечення. Найважливішим стратегічним пріоритетом функціонування системи інформаційно-консультаційного забезпечення є створення умов для ефективного розвитку підприємництва, його забезпечення необхідними інформаційними ресурсами, професійною підтримкою прийняття управлінських рішень, інформацією щодо інновацій та новітніх технологій. Важливу роль у цих процесах відіграють регіональні інформаційно-консультаційні служби, які мають одночасно як високий кадровий потенціал, так і можливості прямого доступу до інформації у науковій і виробничій сфері. Саме на рівні регіону слід шукати ресурсний потенціал для розвитку системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Організаційно-економічні та технічні аспекти розвитку інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного підприємництва досліджені в роботах Т. П. Кальної-Дубінюк, І. П. Кудінової, Л. Х. Рибачака, Р. Я. Корінця, О. М. Шпичака, І. В. Свиноуса, С. В. Щербини та інших.

Визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Подальшого дослідження потребують питання розвитку інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного підприємництва на регіональному рівні. Недостатньо дослідженими є питання, пов'язані з визначенням статусу інформаційно-консультаційних служб, джерел їх фінансування, побудовою взаємовідносин між суб'єктами господарювання, що будуть залучені в процес консультування.

Метою статті є визначення напрямів вдосконалення інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного підприємництва в регіонах.

Викладення основного матеріалу дослідження. В ринкових умовах ефективність господарської діяльності залежить від використання інформації. Забезпечення прийняття рішень повною і надійною інформацією в потрібний час – центральна і найбільш складна проблема управління. Кількість, зміст і своєчасність отриманої інформації визначають якість прийнятих рішень. Діяльність системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного підприємництва спрямована на оптимізацію цих процесів.

Управління аграрними підприємствами вимагає інтеграції, координації та упорядкування діяльності різних служб для досягнення оперативних і стратегічних цілей, розробки комплексних консультаційних проектів. Це може бути досягнуто шляхом створення системи взаємодіючих організацій, функціонування яких пов'язане з інформаційною та професійною підтримкою аграрного виробництва. Система інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного підприємництва повинна розвиватися як в країні загалом, так і на регіональному рівні.

Під регіональною системою інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного підприємництва слід розуміти сукупність взаємодіючих елементів управління, освіти, науки та елементів інфраструктури аграрного ринку, що становлять єдину систему метою якої є ефективний збір, обробка, зберігання та передача інформації галузевим товаровиробникам, забезпечення доступу до неї, надання допомоги в її професійному використанні.

Про недостатній рівень інформаційного забезпечення аграрних підприємств в Україні свідчать дані контактного центру Міністерства аграрної політики та продовольства України. За даними звернень, більша частина респондентів (51,11%) цікавилася програмами державної підтримки сільського господарства, а найменше цікавили земельні питання (6,67%). Консультації стосовно інших запитань (тарифи на ветеринарні послуги, ідентифікацію тварин, ліцензування торгівлі отрухохімікатами тощо) були надані 42,22% респондентам [1].

Для сільськогосподарських підприємств найбільш необхідною є інформація щодо відомостей про канали збуту сільськогосподарської продукції і ціни на неї – 72,4%; інформація про конкурентів – 64,7%, ціни на енергоносії і сільськогосподарську техніку – 40,6%; особливості участі у державних програмах і проектах – 68,3% [1]. Серед респондентів, що телефонували до центру, 86,49% склали селяни, 10,81% – фермери та 2,7% – посадовці управлінь агропромислового розвитку. Тому пошук шляхів ефективної взаємодії між виробниками і споживачами інформації є важливою умовою розвитку аграрного підприємництва.

Основні завдання розвитку системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного підприємництва можна охарактеризувати так: 1) диверсифікація діяльності суб'єктів агропромислового комплексу та посилення міжгалузевих зв'язків; 2) впровадження нових технологій в аграрний сектор економіки, що вимагають організації інформаційно-консультаційного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників; 3) створення спільних підприємств з провідними зарубіжними фірмами; 4) розвиток міжнародних, всеукраїнських і регіональних програм розвитку і фінансування підприємств АПК; 5) розширення сектора інформаційних продуктів і послуг для підприємств; 6) правова та інформаційна підтримка кооперативного руху; 7) інформаційно-консультативна підтримка розробки бізнес-планів, інвестиційних проектів та техніко-економічних обґрунтувань для підвищення можливостей аграрних підприємств отримувати інвестиційні ресурси [2].

Система інформаційного забезпечення аграрного підприємництва є різноплановою і має декілька рівнів (державних, регіональних і місцевих органів влади та рівень суб'єктів господарювання) (таблиця 1).

Таблиця 1

Система інформаційного забезпечення аграрного підприємництва

№	Напрямок інформаційного забезпечення	Зміст	Виконавці
Рівень державних, регіональних і місцевих органів влади			
1.	Нормативно-правове забезпечення	Створення нормативно-правових актів діяльності аграрних підприємств	Верховна Рада України, Міністерство аграрної політики і продовольства України
2.	Ринкова інформація	Прогнозування динаміки зміни цін, усунення диспаритету цін, підтримка конкуренції, проведення маркетингових досліджень окремих ринків	Служби, які створюються як структурні підрозділи галузевих, регіональних чи місцевих органів управління. Фермерські організації або об'єднання по наданню консультаційних послуг.
3.	Фінансування	Пряма і непряма підтримка аграрного бізнесу, підтримка нових форм фінансування, збільшення чисельності міжнародних, державних і регіональних програм фінансування	Служби, які створюються як структурні підрозділи галузевих, регіональних чи місцевих органів управління. Фермерські організації або об'єднання по наданню консультаційних послуг. Міжнародні організації, міжнародні проекти
4.	Соціально-трудова відносина	Регулювання питань оплати праці, створення типових галузевих угод, забезпечення умов співпраці між органами державної влади, роботодавцями і профспілками.	Верховна Рада України, Міністерство аграрної політики і продовольства України, Міністерство соціальної політики України, Федерація профспілок
5.	Інфраструктура АПК	Наявність інформації про умови діяльності об'єктів інфраструктури аграрного ринку, стимулювання їх розвитку, сприяння кооперативному руху	Фермерські організації або об'єднання по наданню консультаційних послуг.
Рівень суб'єкта господарювання			
1.	Юридична	Відповідність діяльності підприємства чинним нормам законодавства, а продукції – державним та міжнародним стандартам	Приватні консультаційні служби чи підрозділ підприємства.
2.	Виробнича	Спеціалізація виробництва, ефективне використання всіх видів ресурсів, оновлення основних виробничих фондів	Підрозділи підприємства
3.	Фінансова	Забезпечення раціонального використання та оптимального співвідношення джерел фінансових ресурсів	Консультаційні служби як підрозділи підприємств, приватні консультаційні служби.
4.	Організаційно-управлінська	Планування розвитку, ведення внутрішньої документації підприємства, пошук партнерів, забезпечення ресурсами, вирішення питань збуту продукції, мотивація і контроль	Керівництво підприємства чи власник фірми
5.	Технологічна	Автоматизація виробничих процесів, раціоналізація рівня витрат, виробництво продукції за стандартами, застосування нових технологій, засобів захисту рослин, нових сортів рослин і порід тварин	Консультаційні служби як підрозділи комерційних фірм, приватні консультаційні служби. Регіональні або галузеві університети чи науково-дослідні інститути.

Складено авторами на основі даних [2; 3; 4]

Наведені дані свідчать про складну структуру формування інформації та необхідність суттєвої інформаційної роботи в аграрних підприємствах, спрямованої на

отримання оперативної, актуальної та достовірної інформації про умови ведення господарської діяльності та кон'юнктуру аграрного ринку. Тому розвиток консультативної діяльності повинен бути невід'ємною частиною державної політики підтримки аграрного підприємництва.

Вдосконалення інформаційно-консультативної підтримки передбачає необхідність вирішення комплексу взаємопов'язаних завдань: налагодження регіональних систем моніторингу соціально-економічного стану фермерства, вивчення громадської думки фермерів і сільського населення силами департаментів управління АПК, асоціацій фермерських господарств і соціологічних служб, дослідження стану ринків та консультаційна підтримка суб'єктів господарювання. Необхідним є розвиток інституту дорадництва при Асоціації фермерських господарств.

В Україні діє закон «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», який виокремлює соціально спрямовані дорадчі послуги і комерційні дорадчі послуги. Соціально спрямовані дорадчі послуги, що надаються за рахунок коштів Державного бюджету України і місцевих бюджетів, щорічно визначаються державною цільовою програмою сільськогосподарської дорадчої діяльності в межах видатків центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сільського господарства, та місцевими програмами соціально-економічного розвитку [5]. Комерційні послуги є прибутковою діяльністю і оплачуються суб'єктами самостійно.

Так, в Черкаській області діє 12 відділень аграрної дорадчої служби, однак жодне з них немає сайту і ніяких даних у відкритому доступі щодо їх діяльності. Тому говорити про ефективність їх діяльності важко і суб'єкти господарювання часто взагалі не знають про потенційні можливості і вигоди від діяльності дорадчих служб.

Наявність контактних центрів і розвиток дорадництва є важливими складовими інформаційно-консультативного забезпечення на рівні держави. Але необхідним є розвиток системи інформаційно-консультативного забезпечення аграрного підприємництва в регіонах, що повинна поєднувати між собою всіх суб'єктів діяльності, для комплексного взаємовигідного обміну інформацією.

Схема таких взаємозв'язків на прикладі Черкаської області наведена на рисунку 1.

Головні управління агропромислового розвитку обласних державних адміністрацій за сприяння Міністерства аграрної політики та продовольства України повинні виконувати координуючу роль у взаємодії суб'єктів аграрних відносин і поєднувати загальнодержавні, регіональні, районні органи управління, підприємства, пов'язані з агробізнесом та громадські організації. Тільки за умов розвитку комплексного взаємообміну інформацією між елементами інформаційно-консультативного забезпечення аграрного підприємництва можливо задовольнити інформаційні потреби суб'єктів аграрних відносин, сприяти підвищенню ефективності їх діяльності та посилити взаємодію між ними. На сьогодні рівень взаємодії між цими підсистемами є недостатнім: кожна структура має свої завдання і пошук способів взаємодії між ними – це завдання кожного виробника.

Доведено, створення інформаційно-консультаційних служб в структурі або при органах управління АПК має ряд переваг. Це, в першу чергу, наявність кадрів з великим досвідом організаційної та адміністративної роботи в сільському господарстві, глибоким знанням проблем галузі, а також має можливості для більш повного і оперативного вирішення управлінських, фінансових, організаційних та інших питань, пов'язаних з інформаційно-консультаційною діяльністю [7].

Така система передбачатиме створення єдиного електронного ресурсу (сайту), що міститиме комплексну інформацію, необхідну для розвитку аграрного підприємництва та його інформаційні запити. Через таку систему суб'єкти зможуть розміщувати інформацію про потреби в агротехніці, інвестиціях та отримуватимуть інформацію про маркетингові дослідження, нові технології (чи пропонуватимуть їх при власній розробці для комерційного освоєння), державні програми підтримки чи конкурси, семінари чи освітні курси тощо.

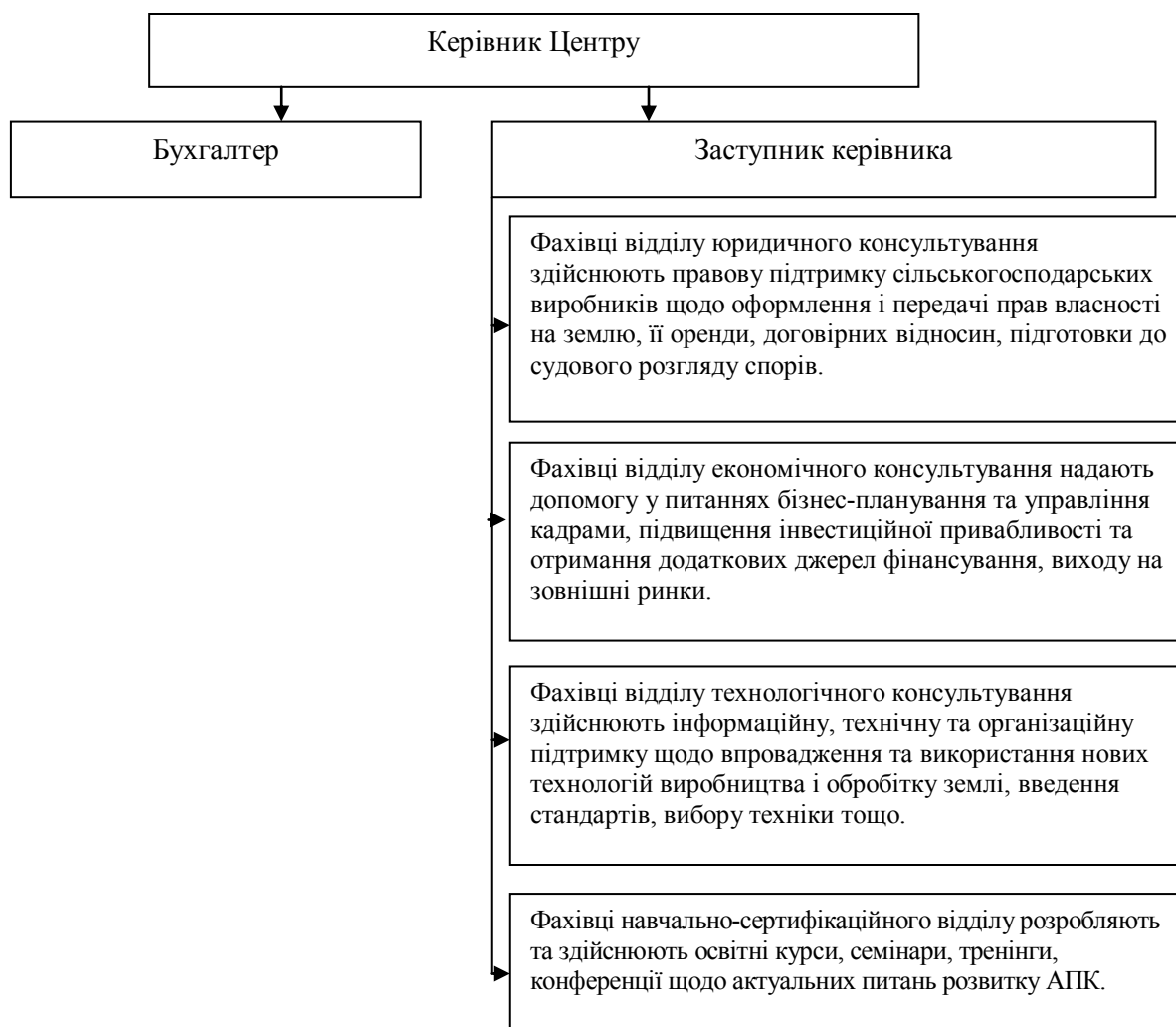

Рис. 1. Система взаємозв'язків між елементами інформаційно-консультативного забезпечення аграрного підприємництва Черкаської області

Складено та доповнено авторами на основі даних [6]

Створення регіональних інформаційно-консультативних центрів дозволить покращити обмін інформацією між суб'єктами господарювання та підвищити обґрунтованість їх рішень при формуванні відповідної організаційної структури. Центр завдяки використанню фахових знань консультантів у відповідній сфері та програмного забезпечення сприятиме комплексному задоволенню потреб сільськогосподарських виробників. Структура управління інформаційно-консультативного центру, на нашу думку, може бути такою (рис. 2).

Форми роботи Центру: індивідуальні консультації; програми навчання; розміщення інформації в друкованих виданнях та на Інтернет-сайтах щодо інвестиційних проектів, нових технологій, програмних продуктів, змін нормативно-правового забезпечення; виконання певних видів робіт на замовлення (розробка бізнес-планів, моделювання виробничих процесів тощо). Відповідно, джерелами фінансування Центру мають бути бюджетні кошти, кошти замовників, добровільні внески. Функціонування регіональних інформаційно-консультативних центрів сприятиме більш ефективній взаємодії між суб'єктами інформаційного забезпечення.

Рис. 2. Організаційна структура управління регіонального інформаційно-консультативного центру

Складено авторами

Отже, інформаційно-консультативні центри в регіоні повинні надавати інформаційну підтримку, сприяти підвищенню кваліфікації кадрів, стимулювати інноваційний процес, сприяти технічному забезпеченню обладнанням, забезпечувати суб'єктів господарювання методичними матеріалами.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Система інформаційно-консультативного забезпечення в регіоні орієнтована на вирішення комплексу проблем стабілізації і розвитку аграрних підприємств за допомогою акумулювання ресурсного потенціалу регіону, взаємодії регіональних органів управління, наукових, освітніх та обслуговуючих організацій, створення умов для забезпечення прозорості ринку. Сформульовано основи створення системи інформаційно-консультативного забезпечення аграрних підприємств в регіоні, яка направлена на формування регіональної системи моніторингу соціально-економічного стану підприємництва та ефективного обміну інформацією між суб'єктами господарювання АПК. Для підприємців важливою є інформаційно-консультативна допомога направлена на розширення їх доступу до наукових, освітніх, технологічних, управлінських послуг та інформації про кон'юнктуру аграрного ринку. Наявність консультативних центрів і розвиток дорадництва є важливими складовими інформаційно-консультативного забезпечення на рівні регіону в якому реалізуються потенційні можливості ефективного використання наукових і практичних знань, досвіду і людських ресурсів. Подальших досліджень потребують питання

фінансового забезпечення системи інформаційно-консультативного забезпечення аграрного підприємництва в регіоні.

Список використаної літератури

1. Дорадництво. Аграрний сектор України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroua.net>
2. Щербина С.В. Механізм формування державної політики у сфері інформаційного забезпечення аграрного сектору економіки України / С.В. Щербина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej16/txts/12SSBSEU.pdf>
3. Шпичак О. М. Реалізація продукції особистими селянськими господарствами – витрати, ціни, ефективність : монографія / О. М. Шпичак, І. В. Свиноус. – К. : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2008. – 300 с.
4. Кальна-Дубінюк Т. П. Сільськогосподарська дорадча діяльність: навчальний посібник для дистанційного навчання / Т. П. Кальна-Дубінюк, І. П. Кудінова, Л. Х. Рибак, Р. Я. Корінець – Київ, 2009. – 316 с.
5. Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» від 17.06.2004 № 1807-IV [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1807-15>
6. Управління агропромислового розвитку Черкаської ОДА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dapr.ck.ua/?page=home&tab=2>
7. Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dorada.org.ua/about.html>

References

1. Extension. The agricultural sector of Ukraine (2016). Retrieved from <http://agroua.net> (in Ukr.).
2. Shcherbyna, S.V. (2016). The mechanism of formation of state policy in information support of the agricultural sector of Ukraine. Retrieved from <http://academy.gov.ua/ej/ej16/txts/12SSBSEU.pdf> (in Ukr.).
3. Shpuchak, O.M. & Svyynous, I.V. (2008). *Realizatsiia produktsii osobystymy selianskymy hospodarstvamy – vytraty, tsiny, efektyvnist* [Product sales subsidiary farming – the cost, price, efficiency], Institute of Agrarian Economics, Kyiv, Ukraine (in Ukr.).
4. Kalna-Dubiniuk, T.P. & Kudinova, I.P. & Rybak, L.Kh. & Korinets, R.Ia. (2009). *Silskohospodarska doradcha diialnist: navchalnyi posibnyk dlia dystantsiinoho navchannia* [Agricultural advisory services: a manual for distance learning] Kyiv, Ukraine (in Ukr.).
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004). The Law of Ukraine “On Agricultural Advisory Activities”. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1807-15> (in Ukr.).
8. Department of Agricultural Development of the Cherkasy regional state administration (2016). Retrieved from <http://dapr.ck.ua/?page=home&tab=2> (in Ukr.).
6. The National Association of Agricultural Advisory Services of Ukraine (2016). Retrieved from <http://www.dorada.org.ua/about.html> (in Ukr.).

Proschalykina Alina Mykolaivna

Ph.D., assistant professor of economics,
Innovation and International Economics,
Cherkasy National University
Bohdan Khmelnytsky, Ukraine

Dudnik Oksana Sergiivna

Horodyshe College of
Uman National University of Horticulture,
Gorodushche, Ukraine

DIRECTIONS OF IMPROVEMENT INFORMATION AND CONSULTANCY FOR THE AGRICULTURAL BUSINESS IN REGION

Introduction. Regional system of agricultural consulting helps farms to grow better crops and to maintain a strong environmental compliance position. This is achieved through independent, professional agronomy consulting, science based decisions, technological innovation, and a staff dedicated to the success of their clients.

Purpose is to determine the direction of improving information and consultation to ensure the agricultural business in the regions.

Methods. In the course of the study were used: systematic approach, comparative analysis, functional analysis and synthesis.

Results. The structure of information and consultation system in the region includes the effective interaction between information, consulting, and innovative educational subsystems. Formation of an effective system of information exchange should lead to improvement of interaction among the agricultural market. Thus, the special place is occupied by the specifics of the provide Advisory services

in the field of agricultural production, risk management, compliance information, consultation and scientific support for risk reduction management decisions.

Originality. *The concept of information and consulting support system, defines its essence, main characteristics and strategic factors are formulated. The conditions and trends of formation, functioning and development of information and consultancy support to the agricultural business in the region are discovered.*

Conclusion. *It is proved that the improvement of information and advisory support requires solving complex interrelated tasks: setting up regional monitoring of social and economic situation of the agricultural business, studying public opinion of farmers and the rural population by the management departments of agriculture, farmers associations and sociological services, research status markets and advisory support entities. Agrarian enterprises need information and advice about expanding their market access scientific, advisory services and information.*

Keywords: *information and advisory support; counseling; agricultural business; agro-industrial complex; agricultural market; farmer's field schools; agricultural consulting model.*

*Одержано редакцією 25.09.2016 р.
Прийнято до публікації 27.09.2016 р.*